

Eindelijk: *A Dictionary of Dutch and Flemish Still-life Painters Working in Oils, 1525-1725.*

Finally: *A Dictionary of Dutch and Flemish Still-life Painters Working in Oils, 1525-1725.*

1. Adriaan van der Willigen (1926-2001).

In 1990 bracht Gary Schwartz, toen van Gary Schwartz/SDU Publishers, mij in contact met Adriaan van der Willigen (afb. 1), voormalig Nederlands ambassadeur in verschillende opeenvolgende landen en - wat in dit verband belangrijker is - een toegewijd amateur kunsthistoricus. In de loop van zo'n dertig jaar had Aat van der Willigen uit een breed scala aan bronnen gegevens verzameld aangaande Hollandse en Vlaamse schilders en tijdens zijn vele reizen had hij talloze musea en andere openbare collecties bezocht en gedetailleerde notities gemaakt over de Hollandse en Vlaamse schilderijen die hij daar aantrof. Hij had zichzelf tot taak gesteld een serie 'codices', zoals hij ze noemde, samen te stellen betreffende die kunstenaars en hun werk - naslagwerken over landschappen, zeestukken en stilleven, in de hoop daarmee anderen te inspireren hetzelfde te doen voor andere onderwerpen, zoals genre en

In 1990, Gary Schwartz (then of Gary Schwartz/SDU Publishers) introduced me to Adriaan van der Willigen (fig. 1), former Ambassador of the Netherlands to several countries and - more important in this context - a dedicated amateur art historian.

In the course of some thirty years, Aat van der Willigen gathered information on Dutch and Flemish painters from a wide range of sources, and during his many travels visited countless museums and other public collections, taking detailed notes on the Dutch and Flemish paintings he encountered along the way. He had set himself the task of compiling a series of 'codexes', as he called them, of these artists and their paintings - reference works on landscapes, marines and still lifes, hoping to inspire others to do the same for subjects such as genre and portraiture. Having completed a draft of the least extensive volume, the one on still-life painters, in the years following his retirement from the diplomatic corps, he approached Gary Schwartz as a possible publisher. In turn, Gary sent me a sample of Aat van der Willigen's meticulously hand-written manuscript (that of the letter H) requesting my opinion as to its quality. I was immediately impressed by the breadth and depth of its contents and the author's command of the subject. I also noted that with some additions and refinements along with a general 'polishing up' of the text, this could become a truly important standard reference work.

After several initial meetings, I agreed to revise and update the manuscript in close consultation with the author, expecting to complete it within two years at the most. Due to a variety of reasons - not in the last place the bulk of additions and refinements that proved possible - the project took far longer than anticipated. Moreover, as of 1990 works by nearly forty previously (as such) unrecorded still-life

portretten. Nadat hij in de jaren na zijn pensionering als diplomaat het manuscript van het minst omvangrijke deel, dat over de stillevenschilders, had voltooid, benaderde hij Gary Schwartz als mogelijke uitgever van zijn werk. Op zijn beurt zond Gary mij een proeve van Aat van der Willigens manuscript in diens kleine, precieze handschrift (de 'letter' H), om mijn mening te vernemen over de kwaliteit van dit werk. Ik was onmiddellijk onder de indruk van de diepgang van de inhoud en van de kennelijk grondige kennis van de auteur op dit gebied. Ik zag echter ook meteen in dat er aanvullingen en verbeteringen mogelijk waren en dat daarmee en met een bijschaven van de teksten in grote lijnen een werkelijk belangrijk naslagwerk op tafel gelegd zou kunnen worden.

Na een eerste kennismaking werd overeengekomen dat ik deze taak van aanvullen en bijwerken, in nauw overleg met de auteur, op mij zou nemen, in de hoop één en ander binnen ten hoogste twee jaar af te ronden. Door een samenstel van oorzaken - niet in de laatste plaats de hoeveelheid aanvullingen die mogelijk bleek - nam het project veel meer tijd in beslag dan verwacht. Ook kwamen sinds 1990 stillevens van de hand van bijna veertig (als zodanig) onbekende stillevenschilders tevoorschijn. We werkten echter door met groot enthousiasme en overlegden over bewerkingen en aanvullingen gedurende sessies waarvoor Aat uit zijn woonplaats Veere naar Den Haag kwam.

In januari 2001 zond ik Aat de herziene teksten van de laatste paar 'letters' met de opmerking dat we nu toch snel ter perse zouden kunnen gaan. Helaas was hij toen juist in het ziekenhuis opgenomen als gevolg van de ziekte die kort daarop een einde aan zijn leven zou maken. Hij kreeg die laatste bewerkingen niet meer onder ogen.

De feitelijke productie van het boek, met warme steun van Aats dochter, Tessa van der Willigen, en de volle inzet van de uitgeverij, Primavera Pers, in de persoon van Evelyn de Regt, nam toch nog twee volle jaren in beslag, maar op 14 februari 2003 kon tijdens een door de afdeling C&I van

painters surfaced. Nevertheless, we continued working with great enthusiasm and reviewed edits and revisions during sessions, for which Aat drove to The Hague from Veere in Zeeland, where he lived.

I sent Aat the revision of the last few 'letters' in January of 2001, remarking that I expected to be able to go to press soon. Sadly, he had just been hospitalised for the illness that would soon end his life, and so he never saw my final edits.

The actual production of the book, warmly supported by Aat's daughter, Tessa van der Willigen, and tirelessly shepherded by Primavera Press in the person of Evelyn de Regt, took another two full years. The first copy of the Dictionary was proudly handed over to Tessa van der Willigen on 14 February 2003, during a presentation organised by the RKD's Communication & Information Department.

Given the vast amount of work involved in such a publication, it is unlikely that funds will be found for the revision of the remaining volumes. However, Aat van der Willigen's notes and the drafts of his manuscripts on marines and landscapes have been left to the RKD, where slowly but surely his findings

G. v Berleborch
1650

2. Gerard van Berleborch, *Stilleven met een bekerschroef* / Still life with a cup-holder, gesigneerd en gedateerd / signed and dated 1650, paneel / panel, 110 x 83 cm, Verblijfplaats onbekend / Present location unknown. Facsimile van de signatuur en datering / Facsimile of the signature and date.

3. Gijsbert van Glabbeek, *Vruchtenstilleven* / Still life of fruit, gesigneerd / signed paneel / panel, 48.6 x 90,2 cm, Verblijfplaats onbekend / Present location unknown.

het RKD georganiseerde presentatie het eerste exemplaar van de *Dictionary* vol trots worden overhandigd aan Tessa van der Willigen.

Gezien de enorme hoeveelheid werk die dit met zich meebrengt, moeten we vrezen dat het niet mogelijk zal zijn gelden te vinden voor de bewerking en publicatie van andere delen, maar Aat van der Willigen's notities en manuscripten zijn aan het RKD overgedragen, waar zijn vondsten geleidelijk aan in de databases zullen worden verwerkt en waar zijn materiaal voor de serieuze onderzoeker beschikbaar is.

Voor wat de stillevens betreft, kan Aat van der Willigen oft worden toegezwaaid voor een aantal belangrijke vondsten, die vaak het resultaat waren van het bij elkaar brengen van verspreid gepubliceerde gegevens.

Om er een paar te noemen: hij gaf de voor de hand liggende mogelijkheid aan dat de monogrammist PvB, die banketjes schilderde in de Haarlemse stijl, identiek is met Pieter van Berendrecht (1616-na mei 1662), de zoon van een Haarlemse boekverkoper en uitgever, die in 1642 als schilder in het Haarlemse gilde werd ingeschreven, maar aan wie nog geen enkel schilderij kon worden toegewezen. Aat wees er ook op dat de schilder die bekend stond als G** Berkborch - en aan wie B.J.A. Renckens (1904-1992, wetenschappelijk medewerker RKD) en I. Bergström (1913-1996, stillevenspecialist) artikelen hadden gewijd - in feite Gerard van Berleboch is, een kunstenaar die betrokken was bij een Amsterdams schilderscontract uit

will be incorporated into the various databases and where his material is available to serious researchers.

*Aat van der Willigen must be credited with several findings - often occasioned by a simple collation of facts that had not been combined before - of decisive significance for the area of still-life painting. To name but a few of these: he recognised that a monogrammist PvB, who painted Haarlem style breakfast still lifes, was most likely identical with Pieter van Berendrecht (1616-after May 1662), the son of a Haarlem bookseller and publisher, who was registered as a painter in the Haarlem guild in 1642, but to whom not a single painting had been attributed. Aat noted that the painter known as G** Berkborch - and to whom B. J. A. Renckens (1904-1992, research assistant at the RKD) and I. Bergström (1913-1996, still-life specialist) had devoted articles - is in fact Gerard van Berleboch, an artist mentioned in a 1649 Amsterdam painters' contract and by whom a still life was recorded in a 1666 Amsterdam inventory (as by Baerlenborch) (fig. 2). Aat recognised the monogrammist DG as the Gorinchem painter Dirck Govertsz. (leading to the identification of a substantial oeuvre, which I hope to publish elsewhere in due course). Aat's differentiation between Peter (III) Casteels and Peter Frans Casteels had never before been made, nor had the*

1649 en van wie een stilleven werd opgetekend in een Amsterdamse inventaris 1666 (als door Baerlenborch) (afb. 2). Aat herkende de monogrammist DG als de Gorcumse schilder Dirck Govertsz. (een herkenning die een aanzienlijk oeuvre tot gevolg had, dat ik verwacht te zijner tijd elders te publiceren). Aats onderscheid tussen Peter (III) Casteels en Peter Frans Casteels was niet eerder duidelijk gemaakt en hetzelfde geldt voor de scheiding tussen de werken van Willem Fredericksz. van Royen (Willem (I) van Royen) en Willem (II) van Royen. Hij identificeerde

distinction between Willem Fredericksz. van Royen (Willem (I) van Royen) and Willem (II) van Royen. He identified the still-life painter J. Ferdenandes as Joost Ferdenandus (1601/02-1677) from Haarlem, rather than as the previously suggested Dordrecht artist Jacob Ferdenandus. And, he identified the Utrecht painter Gijsbert van Glabbeek (active c. 1630-after April 1648) as the author of several fruit still lifes instead of the obscure, previously suggested Rembrandt pupil Jan van Glabbeek. In

4. Catarina (II) Ykens, *Memento Mori*, paneel (octagonaal) / panel (octagonal), 21 x 21 cm, gesigneerd en gedateerd / signed and dated 'Catharina Eyckens filia devota fecit'. Verblijfplaats onbekend / Present location unknown.

de stillevenschilder J. Ferdenandes als Joost Ferdenandus (1601/02-1677) uit Haarlem, in plaats van de eerder gesuggereerde Dordtenaar Jacob Ferdenandus, terwijl hij de Utrechtse schilder Gijsbert van Glabbeek (werkzaam ca. 1630-na april 1648) herkende als de auteur van een aantal vruchtenstillevens waarvoor eerder de obscure Rembrandt leerling Jan van Glabbeek naar voren was geschoven. Die identificatie werd bevestigd door het verschijnen van een gesigneerd stilleven door Van Glabbeek, waarop de G van de signatuur duidelijk een dubbele G was, onmiskenbaar, dus, was de initiaal van de schilder een G

fact, the latter identification was substantiated by the appearance of a signed still life by Glabbeek on which the first G was clearly a double G, confirming the artist's initial as G rather than J (fig. 3). Aat van der Willigen also determined that the Catarina Ykens who painted a number of still lifes of fruit and flowers is not, as was previously assumed, Frans Ykens' niece, the nun Catarina (II) Ykens (1659-1736), but his wife, Catarina Floquet, daughter of the painter Lucas Floquet. This, too, was confirmed by the appearance of a still life by the

(voor Gijsbert) en niet een J (afb.3). Ook stelde Aat van der Willigen vast dat de Catarina Ykens die een aantal stillevens met vruchten en bloemen schilderde niet, zoals steeds werd aangenomen, de nicht van Frans Ykens - de non Catarina (II) Ykens (1659-1736) - maar diens echtgenote, Catarina Floquet, dochter van de schilder Lucas Floquet. Ook dit werd bevestigd, en wel door de verschijning van een stilleven door de nicht voluit gesigneerd en gedateerd 'Catarina Eyckens filia devota fecit 1689' (afb. 4)

Behalve de bovenstaande en andere vondsten waarvoor Aat van der Willigen alle lof verdient, bevat de *Dictionary* talloze nieuwe vondsten die door andere kunsthistorici in de afgelopen decennia werden gepubliceerd, of die het resultaat zijn van onze samenwerking of van mijn werk op het RKD. Dientengevolge is onze *Dictionary* het meest up-to-date naslagwerk op dit gebied van dit moment. Nieuwe vondsten, aanvullingen en verbeteringen zullen natuurlijk worden opgenomen in de documentatie van het RKD en als zodanig beschikbaar komen in de op internet beschikbare databases *RKDartist* en *RKDimage*, maar ik heb mij ook voorgenomen een *addenda et corrigenda* bij te houden op de website van Primavera Pers en op die van het RKD.

Zoals te verwachten was, hebben velen hun teleurstelling uitgesproken over het feit dat de *Dictionary* niet is geïllustreerd. Er is echter niet veel voor nodig om te begrijpen dat steekhoudende illustratie van dit boek ten minste zo'n 1500 afbeeldingen met zich mee zou brengen - tenminste één voor elke onderwerpscategorie waarin een schilder is vertegenwoordigd - en dan nog van een goede scherppte en formaat. Dat zou het boek bijzonder kostbaar én log hebben gemaakt. In veel gevallen kan men voor afbeeldingen terecht in het lexicon van Hollandse stillevenschilders van Erika Gemar-Koeltzsch uit 1995 en in de publicaties van Edith Greindl en Marie-Louise Hairs voor de Vlamingen. Naar deze publicaties wordt in de tekst ruimschoots verwezen. Hopelijk kan ook de RKD database *RKDimage* op den duur voor een belangrijk deel in deze leemte voorzien en wellicht bestaat in de toekomst de mogelijkheid om een geïllustreerde versie van de *Dictionary* op CD-Rom uit te geven, zoals Aat eens voorstelde.

Fred G. Meijer
Afdeling Oude Nederlandse Schilderkunst

A Dictionary of Dutch and Flemish Still-life Painters Working in Oils, 1525-1725 is voor € 41,00 verkrijgbaar in de boekhandel, rechtstreeks van Primavera Press (www.primaverapress.nl), of aan de balie van het RKD (voor de Vrienden van het RKD: € 35,00).

niece, fully signed and dated: 'Catarina Eyckens filia devota fecit 1689' (fig. 4)

*In addition to these and other observations, for which Aat van der Willigen deserves full credit, the Dictionary contains numerous new findings that were published by other art historians in the last few decades, as well as discoveries resulting from our collaboration or from my efforts at the RKD. As such, our Dictionary is the most up-to-date reference work in its field at this time. Naturally, new discoveries, additions and amendments will be incorporated in the RKD's documentation and be available online in the databases *RKDartist* and *RKDimage*. Moreover, I intend to keep up the *addenda et corrigenda* on the websites of Primavera Press and the RKD.*

*As expected, many have expressed disappointment at the fact that the Dictionary is not illustrated. Proper illustrations, however, would require some 1500 images - one for each category in which work by an artist is known - preferably of a proper size and quality. This would make the book both prohibitively expensive and difficult to handle. Those requiring images are referred to Erika Gemar-Koeltzsch's 1995 lexicon of Dutch still lifes and to the publications by Edith Greindl and Marie-Louise Hairs on Flemish ones. Hopefully, the *RKDimage* database will soon add other images to those resources. And, who knows, if demand is great enough perhaps we can someday publish an illustrated version on CD-Rom, as Aat once proposed.*

Fred G. Meijer
Department of Old Netherlandish Painting

A Dictionary of Dutch and Flemish Still-life Painters Working in Oils, 1525-1725 is available at € 41.00 from bookshops, directly from Primavera Press (www.primaverapress.nl), or at the RKD receptiondesk (for Friends of the RKD: at € 35.00).